

Кн. 1. – 248 с.

Школенко Д.В. УДК 821.161.2(410)-2.09
СИМФОНІЯ ЖІНОЧИХ ОБРАЗІВ У ТВОРЧОСТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
ТА РОБЕРТА ГРЕЙВСА

На початку ХХ століття багато письменників і художників звертаються до образів і форм народного мистецтва, до художньої структури міфу, відроджуючи його на сучасному ґрунті. Окрім того, актуальним питанням доби початку ХХ століття було визначення ролі й місця жінки в суспільстві, питання емансипації жінок. Так, Леся Українка однією з перших в українській літературі підняла питання щодо зміни положення жінок в тогочасному суспільстві, надання їм волі та права вибору. Так само й Роберт Грейвс, відомий англійський поет межі століть, наголошував на винятковості та величчі Жінки.

Мета статті полягає у виявленні та демонструванні крізь призму міфопоетичних уявлень своєрідності жіночих образів у творчій спадщині Лесі Українки та Роберта Грейвса та їх суспільного значення.

Актуальність наукової роботи обумовлена тим, що компаративізм оригінального втілення жіночого образу у творчості відомого англійського поета ХХ століття Роберта Грейвса та української поетеси Лесі Українки не тільки збагачує наше уявлення про особливості літературної спадщини митців, але є невичерпним джерелом зміцнення акцентів щодо положення Жінки в суспільстві.

Надзвичайний в усіх своїх виявах поета, дослідника поезії, гуманітарія, романіста, міфолога, Роберт Грейвс – один із самих оригінальних письменників Англії початку ХХ століття. [2, с.5] У вітчизняному літературознавстві його творчість досліджена недостатньо. Серед українських вчених більше за інших писав про Грейвса О.С.Козлов. Творчість же Лесі Українки вивчали такі дослідники як М.Свшан, І.Денисюк, Д.Донцов, Г.Гейне, М.Зеров тощо, а серед українських письменників – М.Рильський, Л.Костенко, І.Франко та ін. [13, с.262-263].

Роберт Грейвс ніколи не прагнув бути сучасним, заявляючи, що поет повинен писати як окремих поет, а не як ціла епоха. Він прагнув повернути поезію до її магічних витоків та підняти божественний образ Жінки, Білої Богині, на найвищий щабель. [2, с.6] В цьому його погляди збігаються з поглядами Лесі Українки, яка однією з перших наголошує на винятковості жінки, постає на засадах зміщення акцентів щодо положення жінок в нашому суспільстві. Їй вдалося позбавити свою літературну жінку тавра рабині, що існувало в патріархальному суспільстві. Саме тому всіх героїнь Лесиних творів можна розподілити на три основні типи: жінка - "тінь", жінка - "жертва", жінка - "принцеса".

Метафора "тіні" присутня в "**Одержимій**". Одержима духом **Міріам** – людина незвичайної сили волі, яка ніколи не стане на шлях компромісу з переконаннями, власною совістю. [10, с.20] У Гетсиманському саду, в моменти найбільшого страждання Месії та його молитви "про чашу", Міріам, відкинена Месією, чується "тут же, поруч, та я німа, як мур оцей, не видна, як сля **тінь**, так, мов я не людина, так, наче в мене і душі нема..." [9, с.22] Вона палка послідовниця Месії, її любов до нього сильніша за смерть. Так, Міріам ладна була піти на будь-які жертви задля нього. [10, с.20]

Як тип жінки - "тіні" можна розглядати й **Мавку** з драми-феєрії "**Лісова пісня**". Мавка, як і Міріам, палко кохала, але (на відміну від Одержимої) кохання Мавчине було до земного чоловіка. Так, Мавка стане тінню Лукаша, тільки б він ніколи не покинув і не зрадив її. Вона знаходить в собі сили, щоб переродитися й народитися як Вічна Жінка. І тут вона знов уподібнюється до "тіні" як уособлення переходу в новий світ - світ Вічної Жінки.

...Я жива! Я буду вічно жити!

Я в серці маю те, що не вмирає. [7, с.230]

Це жінка, чий вогонь кохання сильніший за смерть. [10, с.26-27] Мавка – образ всього прекрасного, вічно живого. Вона невмируща, як невмирущі вічні пориви до світла. [12, с.10]

Другий тип Лесиної жінки - це **жінка - "жертва"**. Згадаємо хоча б **Оксану** з драматичної поеми "**Боярня**". Першою її жертвою стає жертва власними інтересами, власною любов'ю до України заради кохання. Оксана жодного разу не відмежовується від Степана. Останніми словами її були: «Добраніч, сонечко! Ідеш на захід... Ти бачиш Україну – Привітай!» [7, с.159], – умираюча дівчина вірить, що Україна хоч колись, але доб'ється волі. Отже, ця, на перший погляд, слабка жінка знаходить у собі сили, щоб пожертвувати найдорожчим, що в неї є, заради іншої людини.

Більш піднесена жертву приносить одна з героїнь "**Камінного господаря**" **Долорес**. Це справжня "раба кохання" у своєму найвищому розумінні. [12, с.132] Вона змушує свою душу нести одвічне каяття за очищення душі її коханого - Дон Жуана. Долорес знаходить екстатичну втіху в саморозп'ятті, в спокутуванні чужих гріхів. Це тип таких жінок, які всім жертвують заради дорогої людини. [1, с.378]

Сама душа у сьому тілі – дим
жертвовного кадила, що згорає
за вашу душу перед Богом... [7, с.301]

Третій тип жіночих персонажів Лесі Українки - це тип **жінки - "принцеси"**. Лесині героїні - «принцеси» - це **Анна** з "**Камінного господаря**" і **Кассандра** з однойменної поетичної драми. Обидві представляють вищі верстви населення. Але "високість" цих героїнь різна.

Так, високість **Кассандри** – це, насамперед, "високість" її думок і слів. Кассандра – пророчиця. Вона

вірить в Долю, темну й страшну богиню, сліпу, неблаганну, що не знає ні жалю, ні милосердя. Проте сама Кассандра усвідомлює, що, перш за все, вона – жінка... [8, с.415-417]

...Я собі не вірю.

Вже бачиш, довершилась божа кара:

не тільки інші, а й сама Кассандра

зневірилась в Кассандрі... [9, с.95]

"Високість" же *Анни* зовсім інша. Це, насамперед, "високість" природи. Анна – одважна горда жінка, яка не піддається спокусі Дон Жуана. Але любов Анни – в заповітній мрії. Командор для неї – лише камінна гора, підтримка, за допомогою якої вона прагне здійснити свою дитячу мрію.

Для гордої і владної душі

життя і воля – на горі високій. [7, с.288]

Воля через владу! Дівоча воля була для неї нічим без влади. Тому Анна не лише сама скоряється камінному принципу, вона приводить між камінні мури духовної в'язниці і свого коханого. [1, с. 371]

Отже, феміністичні ідеї Лесі Українки знайшли своє відображення в її жіночих образах. Жінки Лесі Українки - природи сильні, і кожна з них по-своєму прагне подолати вторинність жіночого існування в патріархальному суспільстві.

Але спробуємо звернутися до творчості відомого англійського поета початку ХХ століття Роберта Грейвса й розглянути його власну інтерпретацію жіночих персонажів.

В ліриці Роберта Грейвса сенсом життя виступає високе кохання, позбавлене плотської жаги. Кохання – вічне прагнення чоловіка до коханої, вічне служіння тій, яка персоніфікується в Музу, Царицю, Праматір, жорстоку й милостиву, що вимагає аскетично-підвищеного кохання й принесення себе в жертву. Грейвс, як і герой його лірики, - відданий служитель жінки, богині Музи, яка споконвіку надихає поетів. [5, с.578]

У зв'язку з жіночою абсолютною божественністю Роберт Грейвс зазначає: «...Чоловік – полубог, тому завжди стоїть однією ногою в могилі, а жінка божественна, оскільки може тримати обидві ноги в одному місці... Чоловік заздрить їй та обманює себе... бо якщо він божественний, то вона навіть не полубогиня, а звичайна німфа, і його кохання до неї обертається насмішкою та ненавистю». [4, с. 429] Однак поет, який по-справжньому приклоняється Музі, вміє розрізнити Богиню як вище втілення влади, слави, мудрості та жіночого кохання і звичайну жінку, яку Богиня робить своєю представницею на місяць, сім років чи навіть більше. Богиня вічна, й, можливо, він знов зможе пізнати її через іншу жінку. [3, с.627]

Так, у вірші "The White Goddess" («Біла Богиня») Біла Богиня виступає водночас і Великою Матір'ю природи, і Музою, і Богинею Кохання.

Whose broad high brow was white as any leper's,

Whose eyes were blue, with rowan-berry lips,

With hair curled honey-coloured to white hips... [15, с.2219]

(Чиє високе чоло було білим, наче чоло прокаженого,

Чиї очі були блакитними, а вуста червоними, наче ягоди горобини,

З витким волоссям кольору меду, що досягає білі стегна...)

Як і в міфологіях галів та бритів, у поезіях Роберта Грейвса Велика Богиня струнка, наче струміль місячного світла ("*Your slender body seems a shaft of moonlight*") ("The Visitation") [14, с.185], граціозна й велична ("*gratious, lofty*") ("Mid-winter waking") [14, с. 131], гордівлива й розумна ("*proud and bright*") ("Questions in the Wood") [14, с. 162].

В міфопоетичній системі Роберта Грейвса Біла Богиня одягає ритуальну маску ("*ritual-mask*") або маску смерті ("*dead mask*", "*death mask, smoothly lidded*") ("To Evoke Posterity") [14, с. 93], «холодну маску місяця» ("*moon's cold mask*") ("Full Moon") [14, с. 54 - 55], коли готує смерть для свого героя ("The Impossible") [14, с. 212]. В такому випадку вона порівнюється з королевою-тираном ("*tyrannous queen*") ("Fool Moon") [14, с. 54 - 55].

Описуючи Троїсту Богиню Місяця, Роберт Грейвс зображує її частково або повністю оголеною: «Істину поети можуть уявити як оголену жінку: жінку без одягу і прикрас, що так чи інакше визначають її положення в часі і просторі». [11, с. 580]. Тому Велика Богиня у вірші "White Goddess" («Біла Богиня») виступає в оголеній величі ("*nakedly worn magnificence*") [15, с.154].

Троїста Богиня Місяця в Роберта Грейвса – Велика Праматір усього суцього, яка дарує життя, рівно як і смерть, а слід за нею й відродження. «Смерть, народження й краса з'єднуються в Троїтій Богині, яка має владу над усім, що з'являється на світ – фізичним, духовним, інтелектуальним», - проголошує поет. [11, с.9]

Отже, проведений аналіз дає підстави стверджувати, що жіночі образи в міфопоетичному світі Роберта Грейвса лише частково збігаються з жіночим пантеоном досліджених ним міфологій. Однак на найвищий щабель він все-таки ставить Білу Богиню, божественну й величну в усіх її виявах. Самого ж поета митець розглядає як жерця Богині, яка дарує йому кохання й безсмертя в поезії, платою за які є страждання та смерть.

Таким чином, в результаті компаративізму творчості Лесі Українки та Роберта Грейвса було виявлено ряд подібностей в їх інтерпретації жіночих образів. Галерея жіночих персонажів створює образну систему найвизначніших творів української поетеси. Героїні Лесі Українки складають складну парадигму жіночих образів: жінка - "тінь", жінка - "жертва", жінка - "принцеса", деякі з яких вона міфологізує. Неможливо й гідно оцінити ні поезію, ні художню прозу Роберта Грейвса без ознайомлення з його теорією міфу, центральним образом якого постає Жінка, Велика Богиня, Муза. Роберт Грейвс, використовуючи жіночі образи з давніх міфологій, дає їм власне, оригінальне трактування, протилежне традиційним міфологічним

тлумаченням.

Джерела та література

1. Бабишкін О. К. Леся Українка. Життя і творчість / О. К. Бабишкін, В. С. Курашова. – К. : Наукова думка, 1955. – 477 с.
2. Грейвс Р. Белая Богиня : избранные главы / Р. Грейвс; предисл. Х. Л. Борхеса; пер. с англ. И. Егорова. – СПб. : Амфора, 2000. – 382 с.
3. Грейвс Р. Белая Богиня : историческая грамматика поэтической мифологии / Р. Грейвс; пер. с англ. Л. И. Володарская. – Екатеринбург : У-Фактория, 2005. – 956 с.
4. Грейвс Р. Белая Богиня : историческая грамматика поэтической мифологии / Р. Грейвс. – М. : Прогресс-Традиция, 1999.
5. Грейвс Р. Мифы Древней Греции / Р. Грейвс; пер. с англ. К. П. Лукьяненко; под ред. и с послесл. А. А. Тахо-Годи. – М. : Прогресс, 1992. – 620 с.
6. Костенко А. И. Леся Українка / А. И. Костенко. – М. : Молодая гвардия, 1971. – 352 с. – (Жизнь замечательных людей : серия биографий).
7. Українка Леся. Вірші. Драматичні поеми / Леся Українка. – К. : ЗАС «Комсомольська правда – Україна», 2008. – 352 с.
8. Леся Українка в воспоминаниях современников / В. В. Григоренко, С. А. Макашина, С. И. Машинский, В. Н. Орлов. – М. : Художественная литература, 1971. – С. 396-418.
9. Українка Леся. Одержима : вибрані драми / Леся Українка; упоряд. В. Агеєва. – К. : Факт, 2008. – 416 с.
10. Українка Леся. Твори : в 2 т. / Леся Українка. – К. : Наук. думка, 1986. – Т. 1 : Поетичні твори; Драматичні твори / упоряд. і приміт. О. Ф. Ставицького; вступ ст. Л. І. Міщенко; ред. І. О. Дзевєріна. – 608 с. – (Б-ка укр. літ. Дожовт. укр. літ.).
11. Мифы народов мира : энциклопедия в 2 т. / гл. ред. С. А. Токарев, ред.-кол. : И. С. Брагинский, И. М. Дьяконов, В. В. Иванов и др. – 2-е изд. – М. : Советская энциклопедия, 1992. – Т. 2 : К – Я. – 720 с.
12. Одарченко П. Леся Українка. Розвідки різних років / П. Одарченко. – К. : М. П. Коць, 1994. – 240 с.
13. Українська література : підр. для начв. закл. (рівень стандарту, академічний рівень) / Г. Ф. Семенюк, М. П. Ткачук, О. В. Слоновьська та ін.; за заг. ред. Г. Ф. Семенюка. – К. : Освіта, 2010. – 352 с.
14. Graves R. Poems Selected by Himself / R. Graves. – Edinburgh, 1966. – 223 p.
15. The Norton Anthology of English Literature : Vol. 2. – XLI. – N. Y., London, 1993. – 2543 p.